

ktivности коров при этом повышается на 1101-1234 кг, что обеспечит 6011-6738 грн дополнительных поступлений от реализации молока. Табл.: 3. Илл.: 2. Библиогр.: 14.

Ключевые слова: молочное скотоводство, эффективность, порода, производительность, телка, окупаемость.

Кругляк Ольга Владимировна - кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, докторант, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: ovokrug@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 06.02.2018 р.

Фахове рецензування: 10.02.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Кругляк О. В. Формування високопродуктивних молочних стад як чинник підвищення ефективності виробництва молока. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 24 – 31.

*

УДК 631.153:330.3

О.А. ПЕТРИЧЕНКО, кандидат економічних наук, доцент

Розвиток сировинної бази молокопродуктового підкомплексу АПК України

Мета статті - встановити шляхи та етапи забезпечення розвитку молокопродуктового підкомплексу в умовах динамічних змін і ринкових трансформацій.

Методика дослідження включає графічні методи для встановлення динаміки, аналізу й синтезу, визначення шляхів і встановлення етапів розвитку молочного скотарства в динаміці, індексний метод - для встановлення факторів впливу на розвиток сировинної бази молокопродуктового підкомплексу.

Результати дослідження. Визначено періоди екстенсивного й інтенсивного розвитку молочного скотарства, станів рецесії й стагнації, етапи прогресивного й регресивного розвитку з окресленням перспектив інтенсифікації науково-технічного та інноваційного розвитку сировинної бази молокопродуктового підкомплексу.

Елементи наукової новизни обґрунтовано на теоретичних положеннях розвитку економічних систем в умовах технологічних, соціально-економічних трансформацій та адаптаційних очікувань, кількісних й якісних змін у молочному скотарстві, визначенні шляхів і етапів у розвитку сировинної бази молокопродуктового підкомплексу.

Практична значущість. Розглянуто теоретико-методичні положення слугують орієнтиром для переходу галузі молочного скотарства до вищого технологічного рівня, що в подальшому сприятиме прогресивному розвитку сировинної бази молокопродуктового підкомплексу. Табл.: 1. Рис.: 3. Бібліогр.: 10.

Ключові слова: молокопродуктовий підкомплекс, молочне скотарство, динаміка, розвиток, прогрес, регрес, стагнація, рецесія.

Петриченко Олександр Анатолійович - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аналізу та статистики, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна, 3)

E-mail: ursulatko@rambler.ru

Постановка проблеми. Питання розвитку завжди посідало чільне місце в економічних явищах і процесах. Особливого значення воно набуло на переломних етапах господарського поступу, базовими ознаками яких стає вичерпування можливостей економічного зростання, нагальна необхідність реструктуризації й перехід до виробництва вищого технологічного рівня. Якщо у природі розвиток можливий у будь-якому напрямі, то в еконо-

мічному житті його вектор визначається системою цінностей суспільства та дією механізмів ринкового і державного регулювання у конкретному часовому вимірі [5].

Економічний розвиток - це комплексне поняття, що має складну природу. Воно охоплює кількісні й якісні зміни у виробництві, є причиною і наслідком його відтворення. Закон розвитку визначає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки в економічних явищах і процесах. Рушійною силою його розвитку стають якісні зміни, що вклю-

© О.А. Петриченко, 2018

чають вихідні положення, чинники, організаційно-економічні засади, тенденції й перспективи технологічних трансформацій і оновлення його виробництва. Розвиток продукує необхідність адаптації до середовища (адаптаційні очікування). Джерелом розвитку стають внутрішні й зовнішні суперечності економічної системи у ринковому середовищі, які викликають потребу їх розуміння, усвідомленого сприйняття і нагального розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання розвитку економіки як процесу незворотних, закономірних кількісно-якісних змін технологічного способу виробництва у межах економічної системи з визначенням категорії економічного розвитку висвітлює С. В. Мочерний [3, с. 283-285]. Телеологічні орієнтири з аналізом основних напрямів наукових інтересів та організаційно-економічних пріоритетів розвитку молокопродуктового підкомплексу України, структурних змін сировинної бази, проблем переміщення основного обсягу виробництва молока у дрібнотоварний приватний сектор досліджує Л. А. Слатвінська [9, 10]. Стан молокопродуктового виробництва, динаміку виробництва молока за останні п'ять років та напрями застосування фінансових інструментів для підвищення ефективності виробництва молока і молочних продуктів вивчали О. В. Белосвет і Є. С. Лаврова [2]. Формування сировинної бази молокопродуктової галузі на регіональному рівні з окресленням проблем розвитку сировинної бази

переробних підприємств розглядала О. В. Аксьонова [1]. Організаційно-економічні умови функціонування молочного скотарства та формування відносин товаровиробників і споживачів молокопродукції аналізувала Л. С. Іванова [4]. Необхідність диверсифікації сфери заготівель сировини для зростання обсягів молочних продуктів обґрунтував Р. В. Сенів [8].

Мета статті - встановити шляхи та етапи забезпечення розвитку сировинної бази молокопродуктового підкомплексу в умовах динамічних змін і ринкових трансформацій.

Виклад основних результатів дослідження. Процеси розвитку молочного скотарства спираються на міждисциплінарний підхід до вивчення, оскільки розвиток - це складне, багатоступінчасте, доволі суперечливе й пов'язане зі змінами явище, в яке органічно вписується прогрес і регрес, стагнація і рецесія, адаптація і біфуркація, трансформація й модернізація [6, с. 22-23]. Наслідком розвитку молочного скотарства у часі слугують обсяги виробництва молока-сировини в різних категоріях господарств і сільському господарстві у цілому, на які впливають кількість поголів'я і продуктивність корів та структурні зрушення у співвідношенні товаровиробників молочної продукції.

Динаміка поголів'я корів у сільському господарстві України характеризується періодами збільшення (1950-1981 рр.) і зменшення (1981-2016 рр.) численності продуктивного стада (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка поголів'я корів у сільському господарстві України*

* Джерело [7].

Періоди нарощення і скорочення поголів'я худоби визначаються прогресивними і регресивними змінами у галузі та екстенсивним і інтенсивним виробництвом. При екстенсивному виробництві продуктивність тварин при нарощенні поголів'я залишається незмінною або темпи зростання поголів'я перевищують темпи підвищення продуктивності корів, а при інтенсивному - темпи під-

вищення продуктивності перевищують темпи зростання поголів'я корів.

Загалом продуктивність корів у динаміці має тенденцію до зростання. Якщо у 1950 р. надій на корову становив 1418,7 кг, 1963 р. - 1564,0, 1970 р. - 2214,1, 1980 р. - 2272,8, 1999 р. - 2287,7, то у 2016 р. досяг 4794,2 кг (рис. 2).

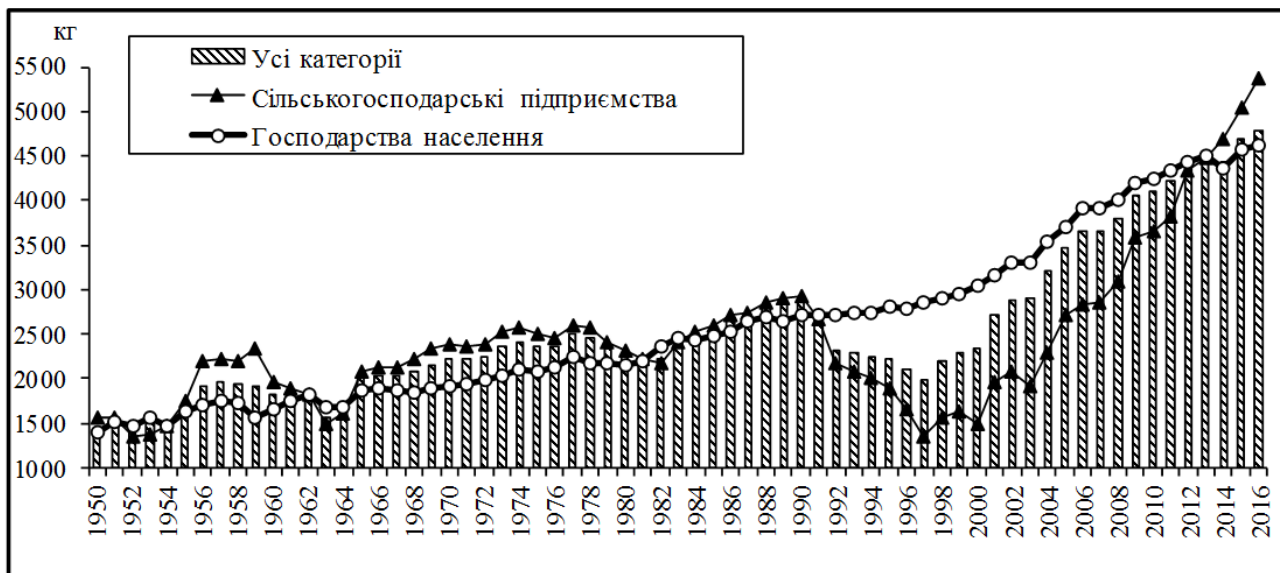

Рис. 2. Продуктивність корів у сільському господарстві України в динаміці

*Джерело [7].

Проте у сільському господарстві у цілому і сільськогосподарських підприємствах продуктивність корів окреслюється періодами рецесії і регресії, а в господарствах насе-

лення відзначається рівномірністю зростання. Зміни у поголів'ї й продуктивності тварин відповідно зумовлюють коливання обсягів виробництва молока (рис. 3).

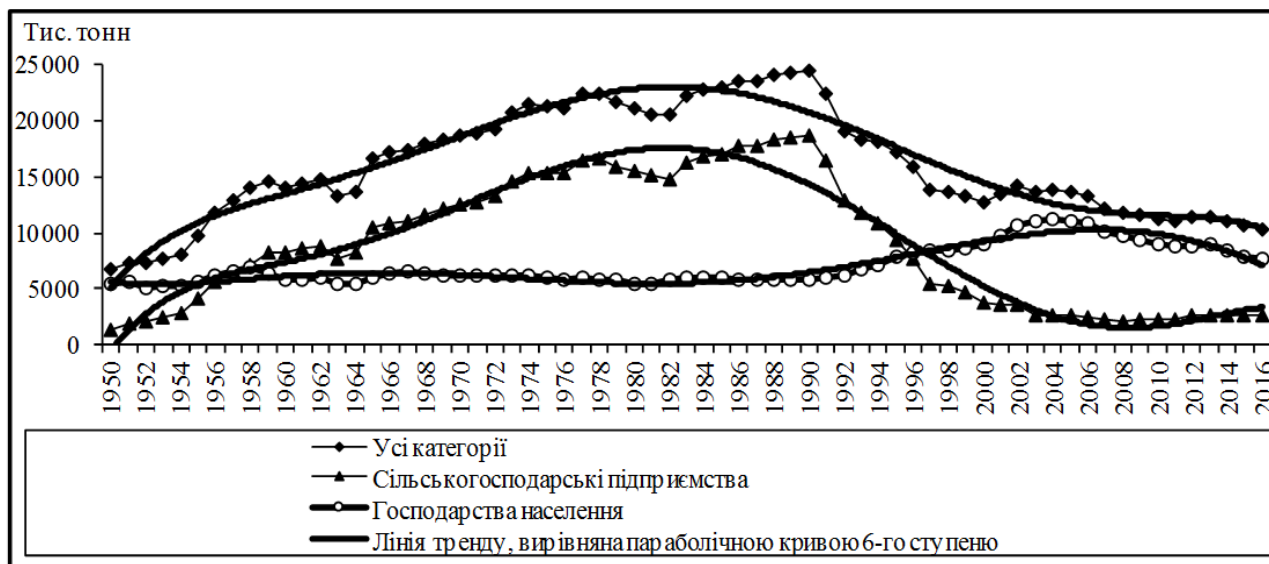

Рис. 3. Динаміка виробництва молока у сільському господарстві України*

* Джерело [7].

Аналіз динаміки поголів'я, продуктивності корів і валового виробництва молока у сільському господарстві України дає змогу

визначити шість періодів у розвитку галузі молочного скотарства (таблиця).

Вплив факторів на виробництво молока в динаміці*

Період	Усі категорії господарств			Сільськогосподарські підприємства			Господарства населення		
	Коефіцієнт зміни виробництва молока	у т.ч. за рахунок		Коефіцієнт зміни виробництва молока	у т.ч. за рахунок		Коефіцієнт зміни виробництва молока	у т.ч. за рахунок	
		зміни поголів'я	зміни продуктивності корів		зміни поголів'я	зміни продуктивності корів		зміни поголів'я	зміни продуктивності корів
1950-2016	1,527	0,452	3,379	2,090	0,608	3,437	1,394	0,419	3,327
1950-1963	1,942	1,761	1,102	5,925	6,228	0,951	1,003	0,826	1,215
1964-1970	1,369	1,013	1,351	1,529	1,030	1,485	1,127	0,987	1,142
1971-1980	1,114	1,085	1,027	1,219	1,242	0,982	0,895	0,814	1,100
1981-1990	1,164	0,904	1,288	1,207	0,912	1,322	1,067	0,891	1,198
1991-1999	0,556	0,697	0,798	0,259	0,469	0,552	1,498	1,342	1,116
2000-2016	0,821	0,399	2,057	0,739	0,204	3,623	0,854	0,562	1,519

*Джерело: Розроблено автором.

З 1950 по 2016 р. виробництво молока у всіх категоріях господарств зросло від 6,8 до майже 10,4 млн т, або на 3,6 млн т. Індекс зміни валового виробництва молока становить $I_{в.в} = I_0 / I_z = 10,4 / 6,8 = 1,527$. Зростання обсягів молокопродукції на 52,7 % при скороченні поголів'я худоби на 2,6 млн гол. ($I_{н.м} 0,452$), або на 54,8 % забезпечила продуктивність корів, що збільшилася майже у 3,4 раза ($I_{пр.к} 3,379$).

Сільськогосподарські підприємства збільшили валове виробництво молока від 1,3 до 2,7 млн т ($I_{в.в} 2,090$), практично у 2,1 раза, при зростанні продуктивності корів на 3800 кг ($I_{пр.к} 3,379$) і зменшенні поголів'я на 3,3 млн гол. ($I_{н.м} 0,608$). Господарства населення за цей період наростили виробництво молока майже на 2,2 млн т ($I_{в.в} 1,394$) за рахунок підвищення продуктивності корів ($I_{пр.к} 3,327$) у 3,3 раза при скороченні поголів'я худоби на 2,3 млн гол. ($I_{н.м} 0,419$), або на 58,1 %.

Нарощення продуктивності корів у всіх категоріях господарств, обумовлено науково-технічним прогресом, інтенсифікацією виробництва, селекційно-генетичними досягненнями, племінним розведенням тварин, що забезпечило підвищення рівня використання генетичного потенціалу тварин, інтенсифікацію виробництва і прогресивний розвиток галузі в динаміці.

Однак для молочного скотарства властиве й екстенсивне виробництво, що спричиняє рецесію, стагнацію та регресивний розвиток. У 1950-1963 рр. поголів'я худоби у сільському господарстві у цілому збільши-

лося на 3,7 млн гол. ($I_{н.м} 1,761$), продуктивність тварин підвищилася на 145 кг ($I_{пр.к} 1,102$), а валове виробництво молока зросло на 6,4 млн т ($I_{в.в} 1,942$). У сільськогосподарських підприємствах поголів'я корів збільшилося на 4,3 млн гол. ($I_{н.м} 6,228$), а надій на корову знизився на 76 кг ($I_{пр.к} 0,951$). Виробництво молока зросло на 6,4 млн т ($I_{в.в} 5,925$). Господарства населення зменшили поголів'я худоби на 0,7 млн гол. ($I_{н.м} 0,826$) і підвищили продуктивність корів на 298 кг ($I_{пр.к} 1,215$), що дало змогу збільшити виробництво молока на 0,018 млн т ($I_{в.в} 1,003$).

Для цього етапу розвитку молочного скотарства характерне екстенсивне виробництво. Нарощення валових надойв молока здійснюється завдяки збільшенню поголів'я худоби при незначному підвищенні продуктивності корів, а галузь перебуває у стані рецесії. Водночас у сільськогосподарських підприємствах зростання виробництва молока забезпечило нарощене поголів'я худоби при зниженні продуктивності корів, що свідчить про стан регресивного розвитку. У господарствах населення зростанню валового виробництва молока сприяло підвищення продуктивності корів при скороченні поголів'я тварин, що вказує на прогресивний розвиток, забезпечений кращою кормовою базою і вищим рівнем організації праці.

За 1964-1970 рр. чисельність худоби у сільському господарстві збільшилася на 0,1 млн гол. ($I_{н.м} 1,013$), продуктивність корів підвищилася на 575 кг ($I_{пр.к} 1,351$), а валово-

ве виробництво молока зросло на 5,0 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,369). Сільськогосподарські підприємства наростили поголів'я корів на 0,15 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 1,030) і підвищили їхню продуктивність на 781 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,485), що забезпечило збільшення обсягу виробництва молока на 4,3 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,529). У господарствах населення поголів'я худоби скоротилося на 0,043 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,987), надій від корови збільшився на 239 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,142), а валове виробництво молока зросло на 0,7 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,127).

У цей період нарощення обсягів молока у галузі загалом здійснюється завдяки інтенсифікації виробництва сільськогосподарських підприємств, підвищення продуктивності корів за незначного збільшення поголів'я худоби. Зростання валових надоїв молока у господарствах населення при зменшенні поголів'я тварин забезпечило підвищення продуктивності корів. Розвиток молочного скотарства набув ознак прогресивного.

Період 1971-1980 рр. у розвитку молочного скотарства у цілому визначається нарощенням поголів'я на 0,7 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 1,085), зростанням продуктивності корів на 60 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,027) та обсягів виробництва молока на 2,2 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,114). У сільськогосподарських підприємствах поголів'я корів збільшилося на 1,3 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 1,242), їхня продуктивність знизилася на 44 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 0,982), а валове виробництво молока зросло на 2,8 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,219). Водночас у господарствах населення дійне стадо скоротилось майже на 0,6 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,814), річні надої на корову збільшилися на 194 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,100), а обсяг виробництва молока зменшився на 0,6 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 0,895).

Зростання валового виробництва молока у всіх категоріях господарств шляхом збільшення чисельності корів при незначному підвищенні продуктивності корів свідчить про перехід молочного скотарства на екстенсивне виробництво і стагнацію в галузі. Зниження продуктивності тварин у сільськогосподарських підприємствах вказує на регресивний розвиток, а підвищення надоїв на корову в господарствах населення - на прогресивний розвиток галузі при згортанні виробництва через зменшення поголів'я худоби.

За період 1981-1990 рр. поголів'я корів у сільському господарстві зменшилося на 0,9 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,904), продуктивність тварин зросла на 640 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,288), а валове виробництво молока збільшилося майже на 3,9 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,164). Сільськогосподарські підприємства скоротили поголів'я на 0,6 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,912), підвищили продуктивність корів на 710 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,322) і збільшили обсяги виробництва молока на 3,5 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,207). Господарства населення зменшили поголів'я корів на 0,3 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,891), продуктивність корів підвищили на 433 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,198), а валове виробництво молока збільшили на 0,4 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,067).

Прогресивний розвиток молочного скотарства в усіх категоріях господарств у цей період забезпечено інтенсифікацією виробництва. Проте продуктивність корів у сільськогосподарських підприємствах була на 64 % вищою, ніж у господарствах населення. Поголів'я корів у господарствах населення скорочувалося швидше, ніж у сільськогосподарських підприємствах.

За 1991-1999 рр. поголів'я корів у сільському господарстві скоротилося на 2,5 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,697) при зниженні продуктивності тварин на 575 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 0,798), що спричинило зменшення обсягів виробництва молока на 11,1 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 0,556). Сільськогосподарські підприємства зменшили поголів'я худоби на 3,3 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 0,469), знизили річний надій на корову на 1317 кг молока ($I_{\text{нр.к}}$ 0,552), а обсяги виробництва молока скоротили на 13,9 млн тонн ($I_{\text{в.в.}}$ 0,259). У господарствах населення поголів'я корів зросло на 0,7 млн гол. ($I_{\text{нз.м}}$ 1,342), продуктивність тварин підвищилася на 307 кг ($I_{\text{нр.к}}$ 1,116), а валове виробництво молока завдяки цим чинникам зросло на 2,8 млн т ($I_{\text{в.в.}}$ 1,498).

Молочна галузь під час дослідження характеризується кризовими явищами зі скороченням поголів'я корів на 43,3 %, зниженням продуктивності корів на 25,1 %, що спричинило зменшення виробництва молока на 83,4 %, а відповідно й молочних продуктів для населення. Регресивний розвиток молочного скотарства з катастрофічним зменшенням поголів'я і зниженням продуктивності корів у сільськогосподарських під-

приємства співвідносяться з його прогресивним розвитком у господарствах населення. Однак індекс нарощення поголів'я перевищує індекс зростання продуктивності корів.

У період 2000-2016 рр. галузь молочного скотарства зазнає кардинальних змін. Поголів'я скоротилося на 3,3 млн гол. ($I_{пз.м} 0,299$), надій на корову зріс на 2464 кг ($I_{пр.к} 2,057$), валове виробництво молока зменшилося на 2,3 млн т ($I_{в.в} 0,821$). У сільськогосподарських підприємствах кількість корів зменшилася на 2 млн гол. ($I_{пз.м} 0,204$), їх продуктивність зросла на 3885 кг ($I_{пр.к} 3,623$), обсяг виробництва скоротився на 1 млн т ($I_{в.в} 0,739$). Господарства населення зменшили поголів'я на 1,3 млн гол. ($I_{пз.м} 0,562$), підвищили надой на 1578 кг ($I_{пр.к} 1,519$) і знизили валове виробництво молока на 1,3 млн т ($I_{в.в} 0,854$).

Негативним наслідком для молочного скотарства цього періоду стало посилення конкуренції у молочній галузі та неспроможність товаровиробників підвищувати ефективність виробництва і конкурентоспроможність продукції. Сільськогосподарські підп-

приємства почали позбуватися збиткового молочного скотарства. Перехід галузі на промислове виробництво молока з високопродуктивним стадом не компенсував валові надой попередніх періодів. Низькі закупівельні ціни на низькосортне молоко у господарств населення, скорочення чисельності й старіння сільських жителів стали основними причинами їхньої відмови від утримання корів і реалізації молокосировини переробним підприємствам.

Висновки. З шести встановлених етапів динамічному розвитку галузі молочного скотарства лише період 1981-1990 рр. окреслюється прогресом на засадах інтенсифікації виробництва в усіх категоріях господарств, оскільки нарощення обсягів молокопродукції здійснювалося завдяки підвищенню продуктивності корів при скороченні поголів'я. Нині прогрес у розвитку сировинної бази молокопродуктового підкомплексу потребує переведення молочного скотарства на інтенсивний науково-технічний шлях із поступовим переходом галузі на інноваційно-технологічний напрям, що вимагає подальших наукових досліджень.

Список бібліографічних посилань

1. Аксьонова О. В. Формування сировинної бази у молокопродуктивній галузі: регіональний аспект. *Вісник ЖНАЕУ*. 2010. № 1. С. 209-217.
2. Белосвет О. В., Лаврова Є. С. Фінансові інструменти підтримки молокопродуктового підкомплексу АПК: структура та перспективні напрями застосування. URL : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/17.pdf.
3. Економічна енциклопедія : в 3-х т. : [редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. Київ : Академія, 2002. Т. 3. 952 с.
4. Іванова Л. С. Організаційно-економічні засади виробництва молока в Україні. *Економіка та управління АПК*. 2013. Вип. 11 (106). С. 154-159.
5. Петриченко О. А. Економічна сутність і змістовні характеристики категорії «розвиток». *АгроІнКом*. 2012. № 4-6. С. 79-83.
6. Петриченко О. А. Теорія суспільно-економічного розвитку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 102 с.
7. Петриченко О. А. Управління технологічним розвитком галузі молочного скотарства. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3 (19). С. 123-134.
8. Сенів Р. В. Особливості використання маркетингу на ринку молока. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2014. Т. 16. № 3 (60), ч. 5. С. 200-209.
9. Слатвінська Л. А. Організаційно-економічні пріоритети розвитку молокопродуктового підкомплексу України. *Ефективна економіка*. 2016. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
10. Слатвінська Л. А. Телеологічні орієнтири розвитку молокопродуктового підкомплексу. URL : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/5598>.

References

1. Aksonova, O.V. (2010). Formuvannya syrovynnoi bazy u molokoproduktivnii haluzi: rehionalnyi aspekt [Formation of the raw material base in the dairy product industry: regional aspect]. *Visnyk ZhNAEU*, 1, pp. 209-217 [In Ukrainian].
2. Bielosviet, O.V., & Lavrova, Ye.S. (2017). Finansovi instrumenty pidtrymky molokoproduktivnoho pidkompleksu APK: struktura ta perspektyvni napriamy zastosuvannya [Financial tools for support of dairy product subcomplex of AIC: structure and perspective directions of appliance]. *Ekonomika i suspilstvo*, 8, pp. 101-106. Retrived from: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/17.pdf [In Ukrainian].
3. Mochernyi, S.V., et al. (Eds.) (2002). *Ekonomichna entsyklopediia : v 3-kh t. [Economic Encyclopedia: 3 volumes]*. Kyiv: Akademiia [In Ukrainian].
4. Ivanova, L.S. (2013). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady vyrobnytstva moloka v Ukraini [Organizational and economic principles of milk production in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia APK*, 11 (106), pp. 154-159 [In Ukrainian].
5. Petrychenko, O.A. (2012). Ekonomichna sutnist i zmistovni kharakterystyky katehorii „rozvytok” [The economic essence and meaningful characteristics of the category of „development”]. *AhroInKom*, 4-6, pp. 79-83 [In Ukrainian].
6. Petrychenko, O.A. (2013). *Teoriia suspilno-ekonomichnoho rozvytku : monohrafiia [Theory of socio-economic development: monograph]*. Kyiv: NNTs „IAE” [In Ukrainian].
7. Petrychenko, O.A. (2017). Upravlinnia tekhnolohichnym rozvytkom haluzi molochnoho skotarstva [Management of technological development of the dairy industry]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 3 (19), pp. 123-134 [In Ukrainian].

8. Seniv, R.V. (2014). Osoblyvosti vykorystannia marketynhu na rynku moloka [Features of marketing usage in the milk market]. *Naukovyi visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhytskoho*, V. 16, 3 (60), Ch. 5, pp. 200-209 [In Ukrainian].

9. Slatvinska, L.A. (2016). Orhanizatsiino-ekonomichni priorytety rozvytku molokoproduktivnoho pidkompleksu Ukrainy [Organizational and economic priorities of development of dairy product subcomplex of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua> [In Ukrainian].

10. Slatvinska, L.A. (2016). Teleolohichni oriientyry rozvytku molokoproduktivnoho pidkompleksu [Teleological reference points for the development of the dairy product subcomplex]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu*, 11. Retrieved from: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/5598> [In Ukrainian].

Petrychenko O.A. Development of raw material base of dairy product subcomplex of AIC of Ukraine.

The purpose of the article is to establish the ways and stages of ensuring the development of the dairy product subcomplex in terms of dynamic changes and market transformations.

Research methodology. In the research process have been used such methods as: graphical methods for determining dynamics, analysis and synthesis for determination of ways and establishment of stages of development of dairy cattle in dynamics, index method for determining the influence factors on development of the raw material base of dairy product subcomplex.

Research results. There have been determined periods of extensive and intensive development of dairy cattle breeding, states of recession and stagnation, stages of progressive and regressive development with the outline of intensification prospects of scientific-technological and innovative development of the raw material base of the dairy product subcomplex.

Elements of scientific novelty. Scientific novelty of the article lies in grounded theoretical positions of the development of economic systems in terms of technological, socio-economic transformations and adaptation expectations, quantitative and qualitative changes in dairy cattle breeding, determination of ways and stages in development of the raw material base of the dairy product subcomplex.

Practical significance. The considered theoretical and methodological positions can be a benchmark for the transition of the dairy industry to a higher technological level, which will further promote the progressive development of the raw material base of the dairy product subcomplex. *Tabl.: 1. Figs.: 3. Refs.: 10.*

Keywords: dairy product subcomplex, dairy cattle breeding, dynamics, development, progress, regression, stagnation, recession.

Petrychenko Oleksandr Anatoliiovych - candidate of economic sciences, associate professor (docent), associate professor (docent) of the department of analysis and statistics, Vinnytsia National Agrarian University (3, Soniachna st., Vinnytsya)

E-mail: ursulatko@rambler.ru

Петриченко А.А. Развитие сырьевой базы молокопродуктового подкомплекса АПК Украины

Цель статьи - выявить пути и этапы обеспечения развития молокопродуктов подкомплекса в условиях динамических изменений и рыночных трансформаций.

Методика исследования включает графические методы для установления динамики, анализа и синтеза для определения путей и установления этапов развития молочного скотоводства в динамике, индексный метод для определения факторов влияния на развитие сырьевой базы молокопродуктов подкомплекса.

Результаты исследования. Установлено периоды экстенсивного и интенсивного развития молочного скотоводства, состояний рецессии и стагнации, этапы прогрессивного и регрессивного развития с описанием перспектив интенсификации научно-технического и инновационного развития сырьевой базы молокопродуктов подкомплекса.

Элементы научной новизны обоснованы на теоретических положениях развития экономических систем в условиях технологических и социально-экономических трансформаций и адаптационных ожиданий, количественных и качественных изменений в молочном скотоводстве, определении путей и этапов в развитии сырьевой базы молокопродуктового подкомплекса.

Практическая значимость. Рассмотрены теоретико-методические положения служат ориентиром для перехода отрасли молочного скотоводства до высшего технологического уровня, что в дальнейшем будет способствовать прогрессивному развитию сырьевой базы молокопродуктового подкомплекса. *Табл.: 1. Илл.: 3. Библиогр.: 10.*

Ключевые слова: молокопродуктовый подкомплекс, молочное скотоводство, динамика, развитие, прогресс, регресс, стагнация, рецессия.

Петриченко Александр Анатольевич - кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры анализа и статистики, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная, 3)

E-mail: ursulatko@rambler.ru

Стаття надійшла до редакції 06.03.2018 р.

Фахове рецензування: 06.03.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Петриченко О.А. Розвиток сировинної бази молокопродуктового підкомплексу АПК України. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 31 – 37.

* * *